

Ірина Кобзєва

КОБЗЄВА Ірина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, докторант кафедри філософії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Сфера наукових інтересів – історія філософії, філософська антропология.

МОДА ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛЮДСЬКОГО ТІЛА

З давніх часів люди звертали увагу на власне тіло: цінували його, поклонялися йому, робили з нього культ, принижували, низводили до звичайної тонкої оболонки. У сучасних же реаліях, людське тіло все менше пов'язане з природою. Ціллю нашої статті є розкриття поняття мода по відношенню до тіла. У рамках дослідження висвітлюються уявлення про тіло та тілесність. Тіло є фізичною структурою людини, яке містить в собі нескінченний потенціал інтерпретацій. Мода, як атрибут людського буття, в свою чергу безперервно використовує можливості тіла людини. Вона, зобов'язує людину підкорюватися і за це, нагороджує її успішною соціалізацією. Перед людиною завжди стає вибір між власною ідентичністю, власним «я» та визнанням в суспільстві.

Ключові слова: мода, тіло, тілесність.

Постановка проблеми. Тіло людини завжди являє собою складний об'єкт для філософського осмислення та має тривалу історію. Не можливо уявити сучасний дискурс без тіла та тілесності. Кожен хто читає та пише про тіло зіставляє написане і прочитане зі своїм власним віддуччям свого тіла. Питання сприйняття інформації про тіло постійно змушує нас звертатися до безпосередньо даного нам тіла та безперервно зіставляти уявлення про тіло з нашим власним сприйняттям особистої тілесності. Тіло – найважливіший елемент, який постійно піддається впливу і трансформації з боку культури суспільства, і в той же час намагається зберегти свою ідентичність.

У сучасному світі відбувається схильність до переосмислення поняття тіло та тілесність. Такі повороти можна пояснити соціально-

культурними факторами модних практик у сфері формування фігури людського тіла. Людині постійно нав'язують піднесення тілесної краси, і тому вона стає більшою мірою зорієнтована на «зовнішне», аніж на «внутрішнє» (Клепко, 2012, с. 60-68).

Аналіз досліджень та публікацій: предметом ґрунтовного аналізу тіла та тілесності були праці М. Бахтіна, І. Биховської, П.Гуревича, М.Візітея, серед українських філософів інтерес до тематики тіла та тілесності проявляли: В. Табачковський, А. Возний, В. Косяк, О. Гомілко, Л. Газнюк, Е. Шестакова, С. Крилова та інші. Виміри дослідження моди були орієнтовані на дослідження українських вчених: Т. Андрущенко, М. Култаєвої, Ю.Легенького, О.Капітоненко та інші.

Методологічна база дослідження: це класичні методи рефлексії: аналітичний, дедуктивний, а також методи компаративного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Культура сучасного суспільства чітко демонструє «агонізуюче тіло» під впливом тілесних практик. Загострення проблеми зі здоров'ям та підвищена значущість іміджу як фактору уявлення себе суспільству, зажадала від людини здорового тіла в гармонії з духом, що активно почало підтримуватися модою. Звідси тіло починає набувати особливого сенсу зі зростанням його цінності в суспільстві. Завдяки рекламі, ЗМІ проблема тіла стає більш загостреною. Розпочато програмування відповідно до штучних стандартів та прагнення до ідеалу (дієти, фітнес, пластична хірургія, боді-білдинг). Ідея ідеального тіла набуває гіперболізовані форми та йде в розріз по відношенню до природного уявлення про нього. Маніпуляції з тілом надають нового погляду людині про тілесність та радикально змінюють її самосвідомість.

Заглиблюючись в історію, ми можемо побачити, що кожна епоха створює свій ідеал тіла. Ще древні греки мали особливе ставлення до власного тіла та репрезентації його. Їх сміливо можна вважати засновниками культу людської здорової, красивої зовнішності, в якій вони знаходили гармонію та красу.

Зазначимо, що сучасний зміст категорії тіла сформувався в межах філософсько-антропологічних концепцій мислителів Середньовіччя. Саме в цей період тіло починає відігравати найважливішу роль для естетики і стає інструментом духовних практик. Тут перевага віддається аскетичному тілу, голодуванню, умертвінню плоті заради духовного зростання та наближення до божественних істин. Тіло є символом, яке навантажене як гріховними, так і божественними смислами. Згодом воно стає основним способом конструювання ідентичності взагалі. Тема духовного зростання, залишається за дужками. На перший план виходить ідентичність як така. У цьому відомий філософ ідеаліст Георг

Зіммель бачив «трагедію культури». Процес секуляризації духовних цінностей, заміна вічних духовних смислів гонкою за зовнішніми формами ідентичності – одна з головних «больових точок», яка була успадкована сучасністю. Страх за людину, її захопленість виключно «зовнішніми» по відношенню до духовних цінностей орієнтирами, становить проблемне поле для сучасної антропології та філософії.

Філософія завжди досліджувала вічні виміри людського буття. Мода відноситься до атрибутів цього буття. Вона є об'єктивно існуючим феноменом сучасності, і теж безперервно використовує суб'єктивні можливості людського тіла. Це є соціальне явище, зароджене з появою самого соціуму. Мода супроводжує суспільне життя скрізь і завжди, але проявляється її присутність в різних періодах по різному. Завдання філософії полягає в тому, щоб дослідити метафізичну природу моди, справжню її суть крізь призму філософського бачення.

З точки зору філософії, мода – це візуалізована мова, мова іміджу та символів. Вона володіє комунікативним та інформаційним потенціалом, який в певних контекстах не може бути чимось замінений. За допомогою моди людина намагається подкоригувати текст, який передається знаками тіла. За наявності існуючих стандартів, тіло вимагає приховувати його реальні контури та створювати штучні. Поверхнева оболонка ховає те, що показувати небажано, а іноді створює ілюзію наявності того, що відсутнє. Модні тенденції приховують справжню природу людини, виступають якоюсь системою масок, які відвлякають людину від власної істинної сутності. Але ці ствердження можна підвергнути критиці. Мода це не лише зміна костюму (це взагалі обмежене уявлення про систему моди), вона є набагато більш складною структурою ніж зміна костюму або спосіб прикрашання власного тіла. Мода має свою природу і вона міцно вкоренилася в суспільстві і набула статус по відношенню до стилей, моди на погляди та інші зміни форм спільної діяльності людей.

Мода для сучасної людини також актуальна та природна, як і природа. З цього приводу Георг Зіммель пише: «Форма існування моди природна для людини як істоти суспільної» (Зіммель, 2014, с. 226), тобто присутність моди в житті людини також природно, як і наявність природного буття. Дійсно для сучасної людини світ культури і символів дорівнює природному буттю. Ключовими особливостями феномену моди, на думку Г. Зіммеля (Зіммель, 2014, с. 240), є її класовий та ігровий характер («вона завжди носить класовий характер», «як тільки моду починають переймати нижчі шари, вищі шари відразу ж відмовляються від даної моди і приймають нову... і гра починається знову»), здатність до передачі за допомогою тренда будь-якого

змісту («кожна форма одягу, мистецтва, поведінки, думок може стати модою»), здатність знімати етичну та естетичну відповідальність зі спадкоємця тренда («мода підтримується соціальним колом, який вимагає від своїх членів взаємного наслідування та тим самим звільняє індивіда від будь-якої відповідальності – естетичної та етичної»), тут хочемо зазначити, що Зіммель має на увазі той факт, що наслідую деякий тренд, людина звільняється від особистого вибору, вона пливе «в широкому соціальному фарватері» і, тим самим, долає екзистенціальне почуття соромязливості, вступає в соціальне життя; здатність нести посилене відчуття справжнього («поки мода в розквіті, це дає нам таке сильне відчуття справжнього, ніж інші явища»).

Сам механізм трансформації тілесності діє через вплив на цінності. Згідно Ж. Бодрійяру, цінності ці формуються засобами масової інформації та поширюються на людину вже в готовому вигляді. Вона опиняється сам на сам перед якимось ідеалом тілесності (певними практиками, які вимагають зусиль і трансформації тіла), який виявляється недосяжним. «Подібно дієті, бодібілдингу та ряду інших практик, біг підтюпцем є новою формою добровільного рабства» (Бодрійяр, 2000, с. 123). Але людина може обирати для себе, тільки значущі для неї цінності, щоб не потрапити до влади та не змінювати суть своєї природи. І тут дуже важливим стає той шлях, яким йде людина для досягнення будь-якого модного ідеалу. Здійснення певних практик – заняття фітнесом, бодібілдингом та іншими видами діяльності, спрямовані на досягнення ідеального тіла. Більш того, як тільки у суспільстві встановлюється певний набір необхідних для ідеального тіла практик, саме одразу їх можуть замінити інші, спрямовані на руйнування і самознищення. Цикл моди пройде свій шлях та переверне усі цінності, перевернувши їх «з ніг на голову». І не слід забувати, що людина завжди існує у світі символів, але влада над нею здійснюється символічна.

Коли вже людина потрапила в залежність від власного тіла, для неї відбувається легалізація різних практик роботи з власним тілом. І ці, всім відомі практики, створюють хибні враження щодо наближення ідеального досконалого тіла. Наслідком цього може стати збочене, гіперболізоване уявлення, яке суперечить грамотному співвідношенню природного та людського тіла. Жан Бодрійяр висловлював думку, що проведення постійних експериментів над власним тілом, в рамках тілесних практик, призводить до агонії тіла, наслідком чого стає агонізоване суспільство (Baudrillard, 1983, pp 45-96), природне тіло потрохи зникає і стає предметом трансформації професійної кар'єри (спорт, модельний бізнес). Тіло все більше ми уявляємо як «тілесне письмо»

(Клепко, 2012, с. 97) і все менш сприймаємо його як «чуттєву насолоду» (Епштейн, 2006, с. 10). Хоча подібні маніпуляції з власним тілом надають сучасній людині досягнути досвід нової тілесності та змінити свою самосвідомість.

Висновки: Зараз, на наших очах у світі формується майже хибне враження досконалого тіла людини. В цьому питанні найчастіше звинувачують саме модні тенденції. Моду дуже часто критикують за зайву та невиправдовану трансформацію індивідуальної природи людини, називають головним чинником морального розкладення суспільства; за систему масок, які відволікають людину від її власної істинної сутності; за те, що власників чудового тіла сприймають лише, як власний ідеал, але не як цілісну особистість із власними проблемами. І попри все це, вона таки досягла своєї могутності та змогла підкорити під себе все суспільство за своїм зразком. Прихильність моді означає, згідно із цією концепцією, не просто дотримання певних способів одягатися, прикрашати своє тіло, дотримуватися певних інтелектуальних тенденцій, але є технікою активного позиціонування свого «я». Естетичне сприйняття тіла проникло в усі суспільні прошарки. Moda висловлює прагнення людини до краси, творчості та свободи, і саме в цьому полягає її невявуча метафізична цінність.

Список використаних джерел

- Бодрийяр Ж. Америка : США / пер. с франц. Д. Калугин. Санкт-Петербург : Владимир Даль, 2000. 204 с.
- Зиммель Г. Мода. *Зиммель Г. Избранное*. Т. 2 : Созерцание жизни. Москва ; Санкт-Петербург : Центр гуманитарных инициатив ; Университетская книга, 2014. С. 236-260.
- Клепко С. Ф. Ідеал освіченості для людини у XXI столітті: мета освіта. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. 2012. № 992. С. 94-100.
- Муха О. Я. Трансформації людської тілесності у XXI сторіччі: на шляху до «тіла майбутнього». *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2010. № 5. С. 60-68.
- Епштейн М. Н. Філософія тела. Санкт-Петербург : Алетейя, 2006. 432 с.
- Baudrillard J. The Ecstasy of communication. *The antiaesthetic Essey on postmodern culture* / translated by John Johnston. Seattle; Washington : Bay Press, 1983. p. 45-96.

References

- Baudrillard, J. (1983). The Ecstasy of communication. *The antiaesthetic Essey on postmodern culture* (pp. 45-96). Seattle; Washington: Bay Press.
- Bodriiiaar, Zh. (2000). *Amerika : SShA [America : THE USA]* Sankt-Peterburg: Vladimir Dal [in Russian].

- Epshtein, M. N. (2006). *Filosofia tela [Body philosophy]*. Sankt-Peterburg: Aleteia [in Russian].
- Klepko, S. F. (2012). Ideal osvichenosti dlia liudyny u XXI stolitti: meta osvita [Ideal of educated human in XXI century: meta-education]. In *Visnyk KhNU im. V. N. Karazina. Serii "Filosofia. Filosofski perypetii" [Bulletin of the V. N. Karazin KhNU. Series "Philosophy. Philosophical vicissitudes"]*, 992, 94-100 [in Ukrainian].
- Mukha, O. Ya. (2010). Transformatsii liudskoi tilesnosti u XXI storichchi: na shliakhu do "tila maibutnoho" [Transformation of human bodiness of the XXI-st century on the way to "future body"]. In *Sotsiohumanitarni problemy liudyny [Sociohumanitarian problems of man]*, 5, 60-68 [in Ukrainian].
- Zimmel, G. (2014). Moda [Fashion]. In *Zimmel G. Izbrannoye [Zimmel G. Selected Works]* (Vol. 2 : Contemplation of Life, pp. 236-260). Moskva; Sankt-Peterburg: Tcentr humanitarnykh iniciativ; Universitetskaia kniga [in Russian].

Kobzieva I. O.

FASHION AS A FACTOR OF TRANSFORMATION OF THE HUMAN BODY

The human body is a complex and interesting object for research. From ancient times, people paid attention to their own body: they valued it, worshiped it, made a cult out of it, humiliated it, and reduced it to a simple thin shell. In modern realities, the human body is less and less connected with nature. The purpose of this article is to the disclosure of the concept of fashion in relation to the body. The study highlights the main idea of body and corporeality. The body is the physical structure of man, which contains an endless potential for interpretation. Fashion as an attribute of human being continuously uses the subjective possibilities of the body. She obliges to obey, and for that rewarding a person with successful socialization. A person readiness to accept the rules of the game of fashion – there is evidence of the willingness and ability to exist as a social unit in modern society. Before a person there is always a choice between own identity, myself and recognition in society.

Keywords: *fashion, body, corporeality.*